

اگر بگویی، فراموش می‌کنم!

تأثیر ابزار کمک آموزشی
و استفاده از روش‌های نوین در تدریس تاریخ

مریم کاهانی

دبیر تاریخ-مشهد مقدس

مقدمه

یاد استاد نظری هاشمی، استاد دانشگاه فردوسی، گرامی. روزی پس از استخدام در آموزش و پرورش به ملاقات ایشان رفتم. گفت: «می‌دانی که درس تاریخ مشکل است و باید به گونه‌ای تدریس کنی که بتوانی دانش‌آموزان را جذب درس کنی؟» سخن استاد را به‌جان خریدم و از آن پس به دنبال راه کارهای مختلف برای به‌کار بستن سخن استاد گشتم. با توجه به این نکته که تاریخ علمی است مربوط به گذشته غیرقابل تکرار

کلیدواژه‌ها: ابزار کمک آموزشی، روش‌های تاریخ نوین، تدریس

اگر مطلبی را به من بگویی، من آن را فراموش می‌کنم.

اگر مطلبی را به من نشان دهی، من آن را به یاد می‌آورم.

اگر مراد جریان یادگیری قراردادی من آن را می‌فهمم

و غیرقابل لمس و شاید به گفته بعضی، علمی است مرده! به این نتیجه رسیدم که باید تا حدی که امکان داشته باشد، فراگیری تاریخ را با کمک وسایل کمک آموزشی همراه کنم.

در طی چهارده سال تدریس، به تدریج از روش‌های مختلفی بهره بردم که در اینجا به بیان آن‌ها می‌پردازم:

۱. نظرسنجی از دانش‌آموزان در مورد درس تاریخ

در اولین جلسه سال تحصیلی و پس از آشنایی با دانش‌آموزان، ابتدا از ایشان می‌پرسیدم، که کدام یک از آن‌ها علاقه‌مند به تاریخ و کدام یک بی‌علاقه و بی‌تفاوت‌اند؟ سپس علت آن را با هم بررسی می‌کردیم. بیشترین علت بی‌علاقگی دانش‌آموزان این بود که چرا ما باید حوادثی را که در گذشته اتفاق افتاده و تمام شده است بخوانیم و چه فایده‌ای دارد؟ حجم زیاد کتاب‌های تاریخ، وجود حکومت‌های مختلف، نام پادشاهان، اقدامات مشابه، روایت جنگ‌ها و غیره، نیز از دلایل دیگر آن بود. من در بررسی این پاسخ‌ها و جلب توجه دانش‌آموزان بی‌علاقه، ابتدا از چند دانش‌آموز سن ایشان را می‌پرسیدم. سپس می‌خواستیم که بعضی از خاطرات مهم خود را تعریف کنند. بعد با این منطق که هر کس بدون توجه به گذشته و یا حفظ خاطرات و تجربیات خود نمی‌تواند زندگی کند، به این نتیجه می‌رسیدیم که نمی‌شود بدون توجه به تاریخ که در مقیاسی بزرگ‌تر حافظه جامعه، یعنی همه مردم است، جامعه امروز را بسازیم. سپس به بررسی فواید مطالعه تاریخ که در کتاب تاریخ ایران و جهان (۱) ذکر شده است، می‌پرداختم. در آخر جلسه، دید بسیاری از دانش‌آموزان نسبت به تاریخ تغییر می‌کرد.

۲. استفاده از تصاویر تاریخی

ابتدا مجموعه‌ای از تصاویر تاریخی را از طریق خرید کتاب‌های تاریخی و یا حتی بریده‌های روزنامه با کمک دانش‌آموزان فراهم می‌کردم. بعد به تفکیک عکس‌ها، با توجه به حکومت‌ها و یا دوره‌های متفاوت می‌پرداختم. سپس در تدریس

هر درس از عکس‌های مربوط به آن استفاده می‌کردم. به‌طور نمونه به درس هخامنشیان که می‌رسیدیم، تصاویر تخت جمشید را به نمایش می‌گذاردم. یا از تصاویر پادشاهان قاجاریه همزمان با تدریس سلسله قاجاریه استفاده می‌کردم. وجود این تصاویر برای دانش‌آموزان بسیار جالب و قابل توجه بود. بعداً دیواری را در سالن مدرسه، البته با همکاری بچه‌ها، برای تاریخ در نظر می‌گرفتم و تصاویر تاریخی و گاهی هم بریده‌های تاریخی جراید را به‌منظور استفاده سایر دانش‌آموزان، بر روی آن نصب می‌کردیم. ضمناً تصاویر را به‌طور متناوب تعویض می‌کردیم.

۳. استفاده از تحقیق‌ها و روزنامه دیواری دانش‌آموزان

در این مرحله دانش‌آموزان را به گروه‌های چند نفری تقسیم می‌کردم. اعضای هر گروه یکی از درس‌ها را برای تحقیق انتخاب و روی آن کار می‌کردند. سپس خلاصه‌ای از کار خود را که مجموعه‌ای از تصاویر یا مقاله بود در کلاس ارائه می‌دادند. گاهی نیز کار خود را به‌صورت روزنامه دیواری درمی‌آوردند که آن را در کلاس یا سالن مدرسه نصب می‌کردیم. در این مورد، اگرچه دانش‌آموزان در درس مورد تحقیق درگیر می‌شدند، اما با مشکلاتی نیز مواجه می‌شدند. از جمله غنی نبودن کتابخانه مدرسه خود که دانش‌آموزان نیاز پیدا می‌کردند به کتابخانه‌های بیرون از مدرسه مراجعه کنند و این چندان مورد رضایت خانواده‌ها نبود. هم‌چنین در سال‌های اخیر که استفاده از اینترنت رواج بیشتری یافته است، دانش‌آموزان به راحتی موضوع مورد نظر خود را دانلود می‌کنند و حتی گاهی بدون اینکه آن را یکبار مطالعه کنند به کلاس می‌آوردند که ارزش کارشان را از بین می‌برد.

۴. برگزاری نمایشگاه تاریخ

یکی دیگر از راه‌های علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به تاریخ، برپایی نمایشگاه عکس یا وسایل تاریخی یا تلفیقی از هر دو است. در این مرحله دانش‌آموزان با آوردن وسایل و ابزار قدیمی از خانه‌های خود، اعم از ظروف، کتاب، لباس،

باتوجه به این نکته که تاریخ

علمی است مربوط به گذشته

غیرقابل تکرار و غیرقابل لمس

و شاید به گفته بعضی، علمی

است مرده! به این نتیجه

رسیدم که باید تا حدی که

امکان داشته باشد، فراگیری

تاریخ را با کمک وسایل کمک

آموزشی همراه کنم

خلاصه‌ای از فیلم را یادداشت کرده و تحویل دهند. در این بخش، ابتدا با مشکلاتی نظیر کمبود امکانات صوتی تصویری روبه‌رو بودم؛ اما خوشبختانه اکنون با وجود دیتا و سایر دستگاه‌ها، در بیشتر مدارس این مشکل حل شده است.

۶. تشکیل کارگاه تاریخ

من همواره علاقه‌مند به تشکیل مکان مستقل و دائم برای کلاس تاریخ بودم. زیرا بسیاری از تحقیق‌ها و یا ساخته‌های دانش‌آموزان به علت نبود جا و امکانات در مدرسه از بین می‌رفت. خوشبختانه در سال ۱۳۸۵ دبیرستانی که در آن شاغل بودم تبدیل به نمونه فرهنگ شد (دبیرستان دخترانه نمونه فرهنگ شهید شفیعی) در این دبیرستان با کمک مدیریت آموزشگاه، اتاقی را برای کارگاه تاریخ در نظر گرفتیم و به تدریج آن را مجهز کردیم. به‌طور مثال به سازمان میراث فرهنگی مراجعه کردیم و از آن‌ها تصاویر و کاتالوگ‌های تاریخی را به‌طور رایگان دریافت کردیم و در اختیار مدرسه قرار دادیم. هم‌چنین تصاویر تاریخی را که از قبل جمع کرده بودیم به‌صورت آلبوم در آوردیم. تابلوها، وسایل و نیز کارهای حجمی دانش‌آموزان را هم در وبترین‌هایی در کارگاه جا دادیم. از آن پس تا امروز کلاس تاریخ را در این کارگاه برگزار می‌کنیم. من و دانش‌آموزانم اولین کلاس تاریخ تشکیل شده در این کارگاه را فراموش نخواهیم کرد. به تدریج کارگاه مجهز به رایانه و هم‌چنین دیتا شد. از آن به بعد بیشتر کارها از طریق رایانه انجام می‌شود. تصاویر و فیلم‌های بسیاری در زمینه‌های مختلف تاریخی در رایانه ذخیره کرده و با توجه به موضوع‌های مختلف دسته‌بندی کرده‌ام که در هنگام تدریس هر درس از آن استفاده می‌کنم. به تدریج با کمک دانش‌آموزانم توانستم، خلاصه درس‌ها را در رایانه بنویسم و هم‌زمان با تدریس هر درس آن را نمایش دهم.

قابل ذکر است که به‌خاطر نبود ساعت کافی برای تاریخ، از همه فیلم‌ها و تصاویر موجود در کارگاه نمی‌توان استفاده مفید کرد.

اکنون به لطف خدا و با کمک مسئولین محترم مدرسه و دانش‌آموزان توانسته‌ام زنگ تاریخی جذاب و پربار در کارگاه تاریخ داشته باشیم. با امید اینکه تمامی مدارس ایران مجهز به سیستم‌های نوین و وسایل کمک آموزشی غنی شوند.

ابزار مشاغل مختلف، از جمله، فرش بافی، نجاری، کشاورزی، بافندگی و مانند آن‌ها یا ساخت بناهای تاریخی با ساده‌ترین وسایل مانند مقوا، خمیر، سفال و گچ توسط دانش‌آموزان که گاهی بسیار زیبا و مبتکرانه انجام می‌شد، نمایشگاهی تاریخی را برگزار می‌کردیم.

در بین اشیای نمایشگاه، گاهی وسایل بسیار ارزشمند و قدیمی دیده می‌شد؛ به‌طور نمونه: کتاب دعایی با قدمت حدود صد و پنجاه سال، گواهی‌نامه کالسکه‌ران، ظروفی با قدمت بیش از صد سال، سکه‌هایی متعلق به دوره قاجاریه و روزنامه‌های قدیمی و بسیار موارد دیگر.

۵. استفاده از فیلم‌های سینمایی و مستند تاریخی

نقش فیلم و سریال‌ها و تأثیر آن بر افراد بر هیچ‌کس پوشیده نیست. به این خاطر در صدد فراهم کردن فیلم‌های تاریخی مرتبط با درس‌ها برای جلب توجه بیشتر دانش‌آموزان برآمدم. اولین فیلمی که به نمایش گذاردم، فیلم محمد رسول‌الله (ص) برای درس تاریخ اسلام بود. به تدریج از فیلم‌هایی مانند: کتاب آفرینش، مستند مصر باستان، مستند یونان و روم باستان، مستند مشروطه، تخت جمشید، نقش رستم، هفت‌رخ فرخ ایران، عجایب هفتگانه جهان، سیاوش و غیره، متناسب با درس مورد نظر، استفاده کردم. در نمایش فیلم‌ها به‌منظور توجه بیشتر دانش‌آموزان، از ایشان می‌خواستم تا

